

nagyobb ajándékok a lengyel királyoktól származnak, különösen Sobieskitől. Legértékesebb darabja a kincstárnak a lengyel nemzet ajándéka: 12 kg súlyú arany szentségtartó, 2300 briliánszal, 2200 rubinnal, 215 igazgyönggyel és 30 darab zafírral. A másik rendkívüli értéke a kincstárnak a Hedvig királynő által készített miseruha, melybe 60.000 igazgyöngy van belehímézve...

Péntek délutánján elvégeztük a keresztutat a hazainduló pálosokkal, gróf Zichy érsek úr vezetése mellett, Nagymagyarorszáért.

Este a kolostor királyi épületének nagytermében, hol igazi szeretetreméltó szívélyességgel a csensztochowai úrinők kongregációjának tagjai szolgáltak fel három napon át, dr. Ripka Ferenc ny. főpolgármester klasszikus szép beszédben franciául köszönte meg a Méltóságos és Főtisztelendő Generális Perjel Atyának irántunk tanusított jóságát és vendégszeretetét, majd átnyújtotta a Weichinger Károly építész-tanár által épített budapesti pálos kolostor művészi kivitelű rajzát. Majd németül folytatta beszédét és a minket minden jóval elhalmozó úriasszonyokhoz fordult, megköszönve irántunk tanusított jóságukat s önzetlen fáradozásukat. Befejezésül átadta a zarándokok nevében Pfeiffer Gyulának, a zarándoklat megszervezőjének, a zarándokok ajándékát: egy Krisztus-fejet ábrázoló, remekbe faragott domborművet.

Szombaton reggel hatkor hallgattunk szentmisét a kegykápornában. A szentmisét dr. Schwartz Gusztáv prelátnak mondta, utána a pálosok Generálisa tartott megható búcsúbeszédet, átnyújtva gróf Zichy Gyula érsek úrnak, dr. Mosonyi Dénes prelátnak és Pfeiffer Gyula h. államtitkárnak a pálosok konfráteri okmányát, mellyel csak olyanokat tüntetnek ki, akik nagy érdemeket szereztek a Rendben.

Búcsúztatásunkra az állomáson kivonultak a csensztochowai hadviseltek lengyel nemzeti zászló alatt. Elénekeltek a lengyel nemzeti himnusz, utána dr. Ripka Ferenc kezét fogott a hadviseltek vezetőjével, majd a zászlóhoz lépett és megcsókolta a rajta levő Szűz Mária-képet. A társaság férfitagjai követték nemes példáját. A lengyelek nagyon meghatódtak e váratlan jeleneten, szemükben könnyek csillogtak, majd felzúgott a viharos «Éljen a magyar» kiáltás. Vonatunk lassan kigördült a csensztochowai állomásról, elindultunk haza.

A volt magyar határon a pálosok Generális Perjele velünk imádkozva kérte a régi határok visszaállítását s megáldotta a határkövet. Egésznapos utazás után végre este háromnegyed 10-kor ismét magyar földre léptünk. Szob állomása fellobogózva és felvirágozva várt. A szobi főszolgabíró és a márianosztrai, egykori pálos monostor egyházközsége üdvözölte legelőször a 150 éves száműzetés után hazatért pálosokat. Nem sokat

időztünk Szobnál, vonatunk hamarosan továbbrohogott és a hűvös májusi éjben hallatszott a vasútmenti községek harangjainak zúgása. Lassan feltűnedeztek a budai hegyek lámpáinak fényei és nemsokára befutottunk a nyugati pályaudvar fedett csarnokába.

Már messziről feketéllett a várakozók óriási tömege. A pályaudvaron a vasutaszenekar játszott. Ünnepeles fogadtatás volt, virágok, üdvözlő szónoklatok... Még elkísértük a pálosokat gyönyörű új budai kolostorukba, kik égő gyertyákkal vonultak be a fényárban úszó Sziklatemplomba, hol már várta és megáldotta őket a Tabernákulum örökkévaló Királya...¹

Hálát adunk a Mindenhatónak, hogy mi is részesei lehetünk ennek a történelmi eseménynek és kérjük az egek Urát: engedje meg Hazánk égi Patrónájának közbenjárására, hogy Remete Szent Pál fiainak hazatérése záloga legyen a szebb magyar jövőnek és a régi boldog Nagymagyarország feltámadásának.

A Fekete Madonna csensztochowai kegyképének Anjou-eredete?

Irta: P. Z. M.

Az egyén vagy a nemzet élete nem egyszerű dolog. A ráható és jellemző tényezők bonyolult hálózatában olyan gazdag színpompa rejlik, hogy hű képét megfesteni nem tartozik éppen a könnyű feladatok közé. Mindent tekintetbe kell venni, ami rávonatkozik, tehát a külvilágból eredő élettünetek teljes körét épügy, mint a belső lelki megnyilatkozásokat. Különösen ez az utóbbi játszik igen fontos szerepet, mert túlterjed a fizikai élet határán, az ember transzcendentális világát érinti s hatalmas eredményeket ér el a külső élet keretein belül. Innen van, hogy a hitélet mindenkor azok közé fog tartozni, melyek a társadalom életére a leg-erősebben kihatnak s arculatára a legjellegzetesebb bélyeget nyomják. De ereje és hatalma sokszorosan megnövekszik, ha a

¹ A Sziklatemplomban dr. Mátéffy Viktor prelátnak fogadta az érkezőket, kik imbolygó mécsesekkel vonultak a Patrona Hungariae oltára elé rövid hálaadásra s mielőtt a kolostor küszöbét átlépheték volna, egy csoport üdvözölte P. Generális Perjelt, ősi lengyel szokás szerint kenyereket és sót nyújtva át neki. (P. Galambos Kálmán közlése.)

nemzeti, hazafias érzés csirájával egyesül s lebírhatatlan erőként parázslék fel a lelkesedés lángjában.

A lengyel nemzet életét évszázadokon át formáló tényezők összességében Csensztowichowa, a Jasna-Góran álló pálos kolostorral, mind vallási, mind hazafias téren igen fontos szerepet töltött be.

A központ, a kútfő, melyből az egész mozgalom erejét meríti, a Szűzanya ősrégi képe, mely egy gazdagon díszített külön kápolnában van elhelyezve. Híre túlszárnyalta Lengyelország határait, nem ismeretlen a magyar nemzet előtt sem, hol a «Fekete Madonna» néven emlegetik. Csodatévő híre van, s mint a katolikus Lengyelország vallási és nemzeti szentélye, mélyen benne gyökerezik s rendkívül jelentős szerepet játszott és játszik ma is Lengyelország életében már több, mint félezer év óta. Az évszázadok során úgy tekintett a csodatevő Szentszűz képére, mint «Lengyelország Királynőjére», a «Győzelmes Máriára», a nemzet Védasszonyára, mindenki Édesanyjára s az elnyomó hatalmak által szerteszaggatott lengyel földek összefogó szimbolumát látta benne. Amint a magyar Szent Korona a megszállás ellenére is fenntartotta a régi magyar területek egységét, épúgy a csensztowichowai Madonna, Lengyelország Királynője, egy pillanatra sem szűnt meg uralma alatt tartani a lengyel földeket, még akkor sem, amikor az ellenség túlereje a legbrutálisabban tombolt végig rajtuk. Így érezte ezt a lengyel nép is.

Az odazarándokló emberek szíve mindenkör megtalálta ott az éltető meleget: az anyai szív gyöngédségét.

Ez a felfogás, s az egyénnek és az egész lengyel katolikus társadalomnak ilyen viszonya a csensztowichowai Szűzanyához, legalább részben magyarázatát adja annak, hogy a multban egyáltalán nem történtek komolyabb kísérletek a csodatevő Kép eredetének és sorsának felderítését szolgáló történelmi adatok összegyűjtésére. A szíveket kielégítette a Kegykép jelenléte, az elme pedig részben megkapta a választ azokban a legendákban és adatokban, melyek a lengyel nemzet e szentélye körül a századok hosszú során át kialakultak. Különben az elnyoma-

tásban sínylődő nemzet súlyos politikai helyzete sem engedte meg az ilyen irányú törekvéseket.

Ma már mások a viszonyok. A politikai szabadság s az utolsó századok kriticizmusa, mely az igazságot keresi s az igazságból meríti életerejét, kiveszi részét a csensztowichowai csodatevő Kép eredetének kutatásából is. Az utóbbi években már elég gazdag

Csensztowichowai Szentszűz! Könyörögj értünk!

irodalom tárgyalja ezt a kérdést, mégpedig nagy érdeklődés közepette. Az én feladatom most csak az lehet, hogy kivonatosan közöljem az eddig felmerült s nem egész alaptalan feltevéseket.

A *hagyomány* a kép festőjeként Szent Lukácsot jelöli meg, de egyszersmind részben acheropitnek tartja, vagyis olyan képnek, amit nem emberkéz festett. A hagyomány ugyanis úgy szól, hogy a Szentszűz arcát angyalok festették, amikor Lukács evangélista a munkában eltörődve elaludt. Eredetének helye állítólag Jeruzsálem, onnan

Szent Ilona vitette át Konstantinápolyba, ahol hosszú időn át a legnagyobb tiszteletben tartották. Hála a rutén fejedelmi udvar és a bizánci császárok udvara között fennállt házassági kapcsolatoknak, a kép hozományként rutén földre került s a XIV. század végéig ott is maradt. Opoliai Lászlónak György rutén fejedelemmel folytatott háborúja alatt 1377-ben a kép az elfoglalt belzi várral Nagy Lajos győztes helytartója kezébe került. Már akkor is híre járt a kép csodatévő erejének, miért is László herceg a tatárok támadásainak kitett területéről biztosabb helyre akarva vinni, elhatározta, hogy átszállítja a Nagy Lajostól adományozott Csensztochowa-környéki birtokára. 1382-ben egy külön kápolnában helyezte el a Képet a mai Jasna-Góra helyén, s közvetlen közelében tágas kolostort építtetett a Kegykép őrzői, a magyar pálos rend tizenöt tagja számára, kiket hazájukból hívott Csensztochowába. Ettől az időtől fogva a kép megszakítás nélkül ugyanazon a helyen van.

A csensztochowai Madonna-képre vonatkozó hagyományok nem egyöntetűek. Fokozatos rétegeződések egész sorát mutatják s az idők folyamán egyre több történelmi adatot hoznak kapcsolatba a képpel. Abban azonban mind megegyeznek, hogy egyöntetűen és határozottan keletről nyugat felé vezető útról beszélnek, amit a csodatévő Kép megtett.

A hagyományok eredetének megvizsgálására nem sok kísérlet történt. Igaz ugyan, hogy még Zsigmond Ágost uralkodása alatt a XVI. században Lanckoronski Mihály, a király konstantinápolyi követe, megkísérelte összeszedni azokat a pontosabb történelmi adatokat, melyek a csensztochowai Madonnáról szóló hagyományt megerősítették volna, de fáradozásai nem sok eredménnyel jártak. A későbbi századokban imitt-amott hallatszott egy-egy hang azok miatt a nehézségek miatt, melyeket a hagyományoknak a történelmi adatokkal való összeegyeztetése okozott. De a szorosabb értelemben vett tudományos nyomozás, melynek célja a Csodatévő Kép eredete helyének és idejének, valamint további sorsának megállapítása, voltaképp csak 1926-ban indult meg, amikor a már

háromszáz éve nem restaurált képet alapos munkának vetették alá. Ez a munka lehetővé tette egyszersmind magának a képnek, valamint a festmény technikájának és stílusának alapos megvizsgálását s ezáltal anyagot szolgáltatott a Kép keletkezésére vonatkozó kutatásokhoz.

A Kép 1926-ban történt konzerválása előtt, még mielőtt a szakértőknek a festmény eredetéről való észrevételei nyilvánosságra jutottak volna, dr. Kopera Félix, a krakkói Nemzeti Múzeum igazgatója, a következőben fogalmazta meg véleményét: A festmény nyomatékosan bizánci jellege későbbi átfestésnek tulajdonítandó, mely 1430-ban Jagelló Ulászló parancsára történt, aki különösen kedvelte a rutén és bizánci ikonokat. Dr. Kopera bizonyos történelmi momentumokat is kihangsúlyoz: A hagyomány a Képnek Lengyelországba való hozatalát Opoliai László személyéhez fűzi, aki akkor Nagy Lajos király nevében uralkodott Lengyelországban. «Nagy Lajosnak a művészetek iránti szeretetét és a Legszenőbb Szűz iránti tiszteletét bizonyítja az is, hogy Aachenben kápolnát építtetett a Szűzanya tiszteletére s a kápolnának három Madonna-képet ajándékozott, melyeket a magyar és lengyel címer és Anjou-liliomok díszítettek. Hasonlóképen a stájerországi Mária-Zellben is van egy Szentszűz-kép, melyet a magyar és a lengyel címer díszít; nem lehet hát kétséges, hogy Nagy Lajos adta a híres búcsújáróhely templomának. Az ornamentikának ugyanezzel az anjou-liliom-motívumával találkozunk a csensztochowai képen is, amennyiben Mária palástját sűrűn borítják az anjou-liliomok; bár ezt a díszítést sokan későbbi eredetűnek tartják. A Piastoknak az Anjouhához és kultúrához való viszonyának köszönheti hát Lengyelország a Legszenőbb Szűznek, a lengyel korona Királynőjének csodatévő Képet. Megegyezik a hagyományokkal az a feltevés, hogy a csensztochowai Szentszűz képe a Nagy Lajos korabeli művészet emléke és szoros kapcsolatban van az ő udvarának művészi mozgalmával.»

A fenti vélemény Rutkowski professzornak a képen 1925—1926-ban végzett restaurációs munkája és a csodatevő Képet illető komoly

szaktanulmányának közzététele előtt alakult ki.

A Kép konzerválása új utakat nyitott meg a kutatók számára. *Dr. Tomkowicz Szaniszló* volt az első, aki a dologgal foglalkozott. Tanulmányaiban szembetűnő az a fejlődés, amin ez a tudós a Kegykép eredetének kutatását illetően keresztülment.

Első közleményeiben 1932-ben a hagyományokra támaszkodva a Kép útját keletnyugati irányban tűzi ki, talán ép Konstantinápolyból a rutén földre, ahová a ruténeknek a görög Birodalomhoz való közeli kapcsolatai következtében juthatott el. A Kép már 1270 körül megvolt, Polockban őrizték, ahonnan Belz várába vitték át. A Kép eredetét a XII. század végére, illetőleg a XIII. század elejére kell tennünk.

Ez a megoldás azonban magát *dr. Tomkowiczot* sem elégítette ki. Látva a Kegyképre vonatkozó történelmi adatok lazaságát és elégtelenségét, további kiinduló pontként a Kép stílusának, szerkesztésének hasonló művekhez való viszonyát fogadta el. Ezekre a kritériumokra támaszkodó kutatásának eredménye azután az lett, hogy a Képet az olasz művészet egyik alkotásának kellett tekintenie, mely a XII. és XIII. században tudvalevőleg még a Kelet művészetének erős hatása alatt állt. Az Anjou-udvarok művészi életének erős lüktetése és ami ezzel együttjár, az olasz mestereknek adott gyakori megrendelések — *dr. Tomkowicz* újabb elgondolása szerint — megmagyarázhatnák a csensztochowai szent Kép keletkezését. A festmény azután ajándékképp tovább vándorolt Nagy Lajos udvarából Opuliai Lászlóhoz.

További vizsgálatai során *dr. Tomkowicz* még közelebbről meg akarta határozni a Kép keletkezésének helyét, idejét, valamint magát az alkotót. A festészet technikája és stílusa a XIII. és XIV. század fordulásának idejében a Cavallinihoz közel álló római festészeti iskolához vezette. Tudvalevő, hogy Cavallini (1250—1330) Róbert nápolyi udvaránál tartózkodott, akinek gyűjteményét azután Nagy Lajos király örökölte. Végző eredményként tehát *dr. Tomkowicz* összeegyeztette nézetét *dr. Kopera* professzor

véleményével, s a Kép útját — Olaszországból — Nagy Lajos udvarán át jelölte ki Lengyelország felé.

Dr. Tomkowicz megállapítása a többi lengyel kutató körében erős ellenzékre és bírálatra talált. A kifejlődött vitában sok világosságot szolgáltatott *dr. Skrudlik Mieczyslaw* alapos tanulmánya, mely végső következtetéseiben egyaránt fölhasználja a hagyományokat és az estészeti technika belső kritériumait.

Dr. Tomkowicz megállapításával ellentétben, mely szerint a Kép keletkezésének ideje a XIII. század végére, illetőleg a XIV. elejére esik, *dr. Skrudlik* ezt az időpontot egy századdal visszatolja és a XII. század alkonnyára, vagy a XIII. század első éveire teszi. «A faktura, a Mária és a Gyermeke-Jézus arcának szemlélete, a Szűzanya ábrázatának jellegzetessége, mely a mi képünkön észlelhető, határozottan ellentmond annak, hogy ez a Kép a XIV. századból vegye eredetét.» «A jasnagórai Kép — szerinte — a Hodigitria stílusában (a Mária-képek elsődleges ábrázolása Keleten, az egyik konstantinápolyi templomban), vagyis a Mária-képek tiszta bizánci jellegében készült. Erről tanuskodik a Szűzanya merev alakja, álló helyzete, a lineáris stílus teljes hiánya (a festészeti rész túlsúlya a rajzzal szemben), mely pedig ép a XIII. században kezd kifejlődni.» Azok az elvi különbségek, melyek a mi képünk és Cavallini, valamint a régi ikonográfiai minták modernizálását bevezető iskolájának művei között mutatkoznak, semmiképp sem tűrik, hogy a jasnagórai kép ezzel az iskolával csak a leglazább kapcsolatba is kerüljön. A XIII. század művészetét a modernizálás jellemzi, ami teljes mértékben hiányzik a csensztochowai Mária-képből. *Dr. Skrudlik*nak az a véleménye, hogy ezen a Képen nem szabad az illető kor «művészi mozgalmának élénk lüktetését» keresni, mert ez egy «tisztára vallási szükséglet alapján támadt kegyeleti jellegű kompozíció». A mű alkotója, bár ismerte az akkori áramlatokat és irányokat, tudatosan igyekezett az új festményben a csodatételekről híres Hodigitria-Theotokos régi mintáját megismételni. Ha tekintetbe vesszük, hogy «a kegyeleti célokra régi képeket másoló festők» csak arra

szoktak szorítkozni, hogy «az alapvető kompozíciós sémát megőrizték, de egyáltalán nem törekednek saját faktúrájukat az eredetivel összeegyeztetni», fel kell tételeznünk, hogy a csensztochowai Kép abból az időből származik, amikor éppen ez a stílus uralkodott. Dr. Skrudlik szerint a festmény technikája csak azoknak a műveknek a technikájával mutat nagy rokonságot, melyek a XII. század végén, illetőleg a XIII. század elején készültek.

Valamennyi fentemlített kutató egyöntetűen úgy nyilatkozik, hogy a Kép nyugati, olasz eredetű, de további sorsára vonatkozólag eltérőek a vélemények. Míg dr. Kopera és dr. Tomkowicz úgy látják, hogy Nagy Lajos ajándékozta azt Opuliai Lászlónak, addig dr. Skrudlik inkább a hagyomány felé hajlik s azt a kerülő utat tartja valószínűnek, melyet a Kép Olaszországból a rutén földön át tett meg. Azok az élénk kapcsolatok, melyek Kelet és Nyugat között, különösen a művészetek terén fennállottak, könnyen elősegíthették, hogy a Kép csere vagy ajándék formájában a rutén földre kerüljön, ahonnan aztán Opuliai László Lengyelországba vitte.

Nagy vonásokban tehát így áll a csensztochowai Kegykép eredetének kérdése a tudomány megvilágításában.

Ma még nem mondhatjuk ki a döntő szót, mert még mindig csak az alapos megokolásra váró feltevésekre vagyunk utalva. A kutatók előtt tehát igen szép munkatér áll, s azt hiszem, ez nemcsak a lengyel kutatókra vonatkozik: a magyar tudósok épúgy hozzájárulhatnak ennek a kérdésnek a tisztázásához. Ez kétségkívül még egy okkal több volna arra, hogy az egymással évszázadok óta oly élénk, oly szerteágazó, az életnek csaknem minden vonatkozására kiterjedő kapcsolatokat még jobban ápoljuk a két testvéri nemzet között.

LEGOLCSÓBB
aluminium érmek,
szentképek, szobrok.
keresztek, térdepelők,
örökmécs, égő olaj

WEISZ FRIGYES

kegytárgyüzletében
Budapest,
IV., Ferenciek-tere 3-4

A Fekete Mária előtt

*Én láttalak már kisdíakként,
Barátok fehér templomában,
Csíksomlyói búcsúk sergében
Kálváriádat járta lábam.
Délben, ha kondult nagyharangod,
Diáki szájon ima voltál,
És emlékszem, hogy ja volt szobrod,
Székely fenyőből volt az oltár.*

*Én láttalak kék, latin égnél,
Lorettóban, litániázva,
Harangzúgásban, gyertyafényben,
Angyal szállított ősi házba,
Népek dicsérték, dús ruhád volt,
De az imám mégis csak ott járt,
Hol az Olt kígyóz, s égerfából
Vágja zarándok görcsös botját.*

*Én láttalak nagy terraszokkal,
Bazilikákkal, lourdesi tájon,
Hol csodák nyílnak barlang mélyén,
S csodák futnak a fürge Gave-on.
Este, ha népek énekeltek,
S egeket vert a hitnek árja,
Az én dalom azt könyörögte:
Magyar csodát tégy, lourdesi Mária!*

*S most itt vagyok, Te, Csodatévő
Fekete Márja, templomodban,
Hol gyertyák fénye gyémántokra,
Arany-ezüstre, gyöngyre lobban.
Most is csak az van a szívemben,
Hogy mindenkinél jobban értünk,
A csíksomlyói Máriával
Tégy csodát, csodát, csodát értünk...*

(Csensztochowa.)

Gáspár Jenő.

O, gloriosa...

Légy az én Királynőm is, Madonna!

S én legyek a te virágod!

A te árvácskád s Te légy az én Édesanyám!

A te nefelejcsed s ne felejtse rossz fiadat!

A te hajnalkád s Te légy az én hajnalom!

Téged várjalak hosszú éjszakák után s kelyhemet először Neked tárjam ki, szirmaimat először Neked bontsam ki!